

מאמר ג

שבת הגדול

בו ידבר כמה טעמים למה קוראין לשבת שלפני הפסח שבת הגדול.

הלכה בזה, ממילא היחיד סגלה אשר היו מקימים את התורה בכל דור מימות האבות הגה שמרו גם כן את השבת, בהכרח היו צריכין באיזה רגע מן השבת לעשות איזה מלאכה, כי הלא מדאורייתא (סנהדרין נח:) בן נח ששבת חיב מיתה דכתיב לא ישבתו, על בן בהכרח היה להשומרים את יום השבת מימות האבות שיעשו בכל שבת איזה מלאכה בעת מעותותי היום בכדי שלא יעברו על מצות לא תעשה יום ולילה לא ישבתו בין שהלכה היתה רופפת והיה ספק דאורייתא*.

* הג"ה

וכזה פרשנו מקראי קדש הנאמרים אצל יוסף (בראשית לט יא) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו וכו' ותתפשהו בכגדו לאמר שככה עמי, הגה הדברים צריכין באור, א' אמרו כהיום הזה אינו מובן, הנה ליה למימר ויהי היום ויבא יוסף וכו', ב' ויבא (יוסף) הביתה לעשות מלאכתו למה לי, דמה נפקא מינה אם בא הביתה לעשות מלאכתו או בא סתם אל הבית, ג' לאמר שככה עמי הנה ליה למימר ותאמר שככה עמי, ולפי הנ"ל מובן, דהנה היום הזה יתכן לפתרו על יום השבת (וכמדמה שראיתי בן באיזה ספר*) שנתבא משה עליו בלשון ז"ה (שמות לה א) ויקהל משה וכו' ויאמר אלהם ז"ה הדבר וכו' וביום השביעי יהיה לכם קדש וכו', ויתכן לומר בהפוך, דיום השבת הוא בבחינת עולם הבא מעין עולם הבא יום שבת מנוחה, אם כן הוא מבחינת עולם הנסתר נקרא יום ההוא, וימי המעשה נקרא בלשון יום הזה עלמא דאתגליא עולם המעשה כענין שנאמר (דברים כו טו) היום הזה ד' אלקיך מצוץ לעשות וכו', וכענין שנאמר ביוסף (בראשית נ ב) למען עשה כיום הזה וכו', והנה אמר הכתוב לפי זה ויהי כהיום הזה, היינו שהיה אז שבת קדש יום ההוא, אבל השעה הזאת היה כעין יום הזה היינו כעין יום

א) טעם למה קוראין לשבת לפני חג הפסח שבת הגדול, הגה כבר דברו בזה כל הראשונים ואחרונים כל שלמי הגבורים כיד ד' הטובה עליהם, ואענה גם אני חלקי לכבוד התורה ולכבוד השבת שבת בלה, ועת לכל חפץ ופטמאי דאורייתא טבין, ואען ואומר, ידוע אשר חכמים הראשונים דרשו וחקרו להוציא הלכה לאמתו, בענין האבות מימות אברהם שקימו התורה (בתורת נדבה) עד שלא נתנה, אם יצאו מכלל בני נח בין להקל ובין להחמיר או נאמר לאו כל כמניהו לצאת מכלל בני נח בדברים שישנם בחמרא אצל בן נח יותר מישראל, עד שנתנה התורה ונתחדשה הלכה להקל בדבר למקבלי התורה, (ועין בספר פרשת דרכים (נרד האמרים דרוש ראשון) שהדבר הזה היה מחלקת קדומה בין יוסף ובין אחיו שבטי ישורון, מה שהוציא את דבתם וכו' שהיו אוכלין אבר מן החי שהיו אוכלין ממפרנסת וכן פקועה אחר שחיטה ונאסר לבן נח עד שימותו ובישראל שחיטה מתרת, והשבטים היו סבורין בקימם התורה יצאו מכלל בן נח אפלו להקל, ויוסף היה סובר דלאו כל כמניהו להתיר לעצמם דבר שנאסר לבן נח), והדבר הזה תלוי ועומד ברפיון בין הפוסקים ראשונים, ויש סברות לכאן ולכאן, כללו של דבר, כפי הנראה מימות השבטים היתה הלכה הזאת בספק ולא איפסק הלכתא במאן, וצריכים אנו לומר לפי זה דגם אבות העולם היו באפשר מספקים בהלכה הזאת, דאי לא תימא הכי מה היו מחלקים שבטי ישורון עם יוסף, הרי יצחק ויעקב ובית דינם קים יבואו וישאלו את פיהם, אלא על כרחך דלא איפסק

אוצר החכמה

המדרש הזה, ועיין גם בספר ראש דוד פרשת ויחי.

א*) עיין ילקוט שמעוני (וישב, רמז קמו) ר' אליעזר אומר שבת היה. ועיין פני דוד וישב סימו כב שמביא את

המעשה, משום דיוסף אזיל לשיטתיה שמהראוי להחמיר בדבר הנאסר לכן נח, על כן הגם ששמר את השבת יום ההוא מנוחה, עם כל זה נהג באיזה עת מעתותי שבת כעין יום הזה שעשה איזה מלאכה בכדי שלא יעברו על לא תעשה יום ולילה לא ישבתו, על כן ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית וכו', דאלו היה שם מי מאנשי הבית יש סברא לומר דבאפשר צוה לו לעשות איזה מלאכה, דזה ודאי דהגם ששמר את השבת אינו מחייב למסור נפשו על הדבר (אפלו ישראל גמור), אבל כיון שלא היה שום אחד מאנשי הבית ויבא בעצמו לעשות מלאכתו הביתה אשת פוטיפר דרוצה להחמיר כדן בן נח, ותתפשהו בבגדו, שהיה משנה משל חל לכבוד שבת, דהנה ראתה ב' הפכים, ראתה שהוא שומר שבת ומשנה בגדים לכבוד היום, וראתה אותו עושה מלאכתו דיקא ולא מלאכת אדוניו והוא מבלי הכרח, הנה הביתה הדבר דעל כרחך סברתו דאין בידו לצאת מכלל בן נח להקל, על כן בהכרח הוא שיעשה איזו שעה מלאכה, ממילא היה לה מקום לומר שמחייב גם כן לעשות מבקשה ולא למסור נפשו על הדבר, כי בן נח אינו מצוה על קדוש השם, וכאשר מסר נפשו עובר על (בראשית ט ה) ואך את דמכם וכו', וזהו שמדקדק בפסוק ויבא הביתה לעשות מלאכתו וכו' ותתפשהו בבגדו לאמר שככה עמי, רצ"ל מכת אלו ב' הפכים יהיה לה הוכחה לאמר לו שככה עמי, כי אינך רשאי למסור נפשך לפי סברתך.

D2

והנה ביום השבת הזה בעת צאתנו ממצרים היה יום עשור לחדש^(א), וצוה הש"י לקח בו ביום את הקרבן פסח, (שמות יב א) דפסח מצרים היה מקחו מבעשור, והנה נאמר (שם כא) משכו וקחו לכם צאן, והנה דקדוק משכו וקחו, גם מה יורה תכת לכם, פרש הרב הקדוש חיד"א בספרו ראש דוד (פרשת בא מז ע"ג) הוא על פי דברי הרב בעל מחנה אפרים (קנין ומשיכה סימן ב')^(א) דבקנינות האדם חפץ למצוה דאורייתא פגון קונה אתרוג למצוה אינו קונה במשיכה לכד דהוא קניה מדרבנן וצריך לתן כסף דהוי קניה מדאורייתא, וכתב על זה הרב חיד"א הנ"ל, דהוא הדין בכסף בלא משיכה גם כן לא קנה למצוה, דכיון דתקנו רבנן דכסף לא קנה הנה

E

(יבמות פט:) הפקר בית דין הפקר אם כן תרויהו בעיני כסף ומשיכה לקנות המצוה, וזהו פרוש הפתוב משכו וקחו לכם וכו', משכו (במשיכה), וקחו (בכסף כמה דאת אמר (ירמ' לב מד) שדות בכסף יקנו, וילפינן (קדושין ב.) קיחה קיחה משורה עפרון), לכם (הינו שיהיה שלכם ממש בעיני תרויהו למצוה דאורייתא), ושחטו הפסח (מצוה דאורייתא על כן בעיני תרויהו), עד כאן תרף דברי הרב הנ"ל, וכבר חש לזה הדין הרב הגאון מוהר"ר זלמן מרגליות מבראד ז"ל (ספר משה אפרים סימן תרכה סעיף יז).

והנה בקניית הגוי יש מחלקת בין רש"י לרבנו תם (עבודה זרה עא. תוס' ד"ה רב אשי), רש"י ז"ל סבירא ליה דקונה במעות ולא במשיכה, ורבנו תם סבירא ליה משיכה קונה ולא מעות, על כן פסקינו בשלחן ערוך (יו"ד ש"כ ה) דמספקא עבדינן לתרויהו לענין לפטור מן הבכורה, אבל זה ודאי דמדינא בבן נח רק קניה אחת קונה או כסף או משיכה, והנה ליבא ספקא קמיה שמיא, ומדאמר משה על פי הש"י משכו וקחו לכם דתרויהו בעינינו, על כרחך לומר דשוב אין להם דין בני נח ודינם כישראל ממשיא** (ואי אפשר לומר דזה לחמרא, דהרי חמרא דאתי לידי קלא הוא, כשהקונה לא מקנהו רק בקניה אחת, ואחר כך יתור בו המוכר ויקריבהו לעצמו לשם קרבן פסח הנה אינו שלו על פי הדין, אלא על כרחך דיצאו לגמרי מכלל בני נח), וכיון שייצאו מכלל בני נח היו רשאים לשמור ולשבות את כל יום השבת כמצותו ושוב לא היו צריכין לעשות איזה מלאכה בשום שעה מעתותי היום, ולא היה כיום השבת הזה שבת גדול לפניו, כי עד עתה לא היה להם באפשרי לשבות כל כ"ד שעות השבת, ממילא ראוי ונכון לקרא לשבת הזה שבת הגדול, הכן הדבר ופמטיא דאורייתא, והבן^(א).

F

G

ט מעם ב' נקרא שבת הגדול, מצאתי ראיתי טוב מעם בשו"ת שמן המור (יו"ד סוס"י טו) בשם גדול ספרד"י אחד נקרא הרב מהר"י זאבי (בספרו

**א) עיין שער יששכר מאמר שבת הגדול אות ה.
* נראה דצ"ל ופמטיא דאורייתא טביו.

* שבת דף פז ע"ב, ותוד"ה ואותו.
א) עיין אדר מאמר י סימן ב ד"ה ומעתה.